

१२५  
२६१५

# श्रीगंगास्तोत्रम् ॥

५०२

श्री लक्ष्मीधर - त्रिद्यामंदिर  
देवप्रयाग ( गढ़वाल-विद्यालय )  
व्यवस्थापक-आचार्य व चक्रधर जोशी

श्रीगंगोत्तरीक्षेत्रवास्तव्येन  
पूज्यपादश्रीतपोवनस्वामिनासंप्रणीतम्

२५९२

तच्च

वैद्यराजपण्डितश्रीवल्लभरामशर्मणा  
प्राकाश्यंतीतम्

५१२५

# ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

श्रीगणेशाय नमः  
श्रीगणेशाय नमः  
श्रीगणेशाय नमः

श्रीगणेशाय नमः  
श्रीगणेशाय नमः

श्रीगणेशाय नमः  
श्रीगणेशाय नमः

# श्रीगंगास्तोत्रम् ॥

श्रीगंगोत्तरीक्षेत्रवास्तव्येन  
पूज्यपादश्रीतिपोवनस्वामिनासंप्रणीतम्

श्री लक्ष्मीधर - विद्यामंदिर  
देवप्रयाग (गढ़वाल-हिमालय)  
व्यवस्थापक-आचार्य प. चक्रधर जोशी

तच्च

वैद्यराजपण्डितश्रीवल्लभरामशर्मणा  
प्राकाश्यंतीतम्

प्रकाशकः

वैद्यराज वल्लभराम विश्वनाथ पण्डित  
धन्वतरीभवन रायपुर-अहमदावाद

प्रथमावृत्ति : १९९६

मुद्रकः

मणिलाल पु. मिस्त्री  
आदित्य मुद्रणालय  
रायखंड • अमदावाद

श्री लक्ष्मी  
दे

व्यवस्थापक जायाय १. चक्रधर जोशी

## प्रस्तावना

श्रीगंगायै जगज्जनन्यै नमः ।

अमलसलिलप्रवाहमात्ररूपागंगेतिहन्तहन्ताधिभूतसत्तामात्रवादिनो नास्तिकाः; स्वर्गसोपानपङ्क्तिः साकारा सुरुचिराकारा निखिलदिविषद्वि-  
रूपास्यमानादेवी भगवतीभागीरथीगंगेत्यधि दैवपराउपासनाकाण्डीया भक्ताः; अथ च प्रत्यगभिन्नसच्चिदानन्दब्रह्मैवगंगेत्यध्यात्मनिष्ठा वेदान्तिनः । एवञ्च यदेतत्रैरूप्यं गंगायास्तत्रान्तिमनिल्यशुद्धबुद्धमुक्त-  
ब्रह्मात्मभावेन सा स्तूयते विशेषतोऽस्मिन् स्तोत्रे । स्तोतव्यदेवताया दिव्यगुणगणमण्डितसच्चरितानुवर्णनं नाम यैषा स्तुतिकृत्पद्धतिर्नानुगता सा दृश्यते श्रीस्वामिचरणैः । परंतु गंगास्तोत्रमिषेण दुरवगाहाणां दार्शनिकसिद्धान्तानां सुष्ठुसरलतया सम्यग्विचारः कृतः स्वतन्त्रया च रीत्या इति महनीयं महच्च वैलक्षण्यमस्यग्रन्थस्य । न खलु श्रद्धाजा-  
डयेन स्तब्धीकृता श्रीस्वामिमहोदयानां स्वतन्त्राविचारसरणिरिति सुस्पष्टं प्रतिभाति तत्र तत्र तत्तत् पद्यपर्यालोचनेन ।

किञ्च खण्डदुग्धयोरिव भक्तिज्ञानयोः सुमधुरसम्मेलनेन सुल-  
लितपदविन्याससौष्टवेन सुच्छन्दः सुशैलीसमायोगेन चातिकमनीय-  
मलौकिकं किमपि महत्त्वावहल्ययमुत्तमः स्तोत्रग्रन्थः । न चैतद्

विदितं विदुषां, यदेतादृशसुस्वादुस्तोत्रसंकलने कविकर्ममर्मज्ञानां स्वामिनां श्रीसौम्यकाशीशस्तोत्र बदरीशस्तोत्रादिप्रणेतृणां प्रावीण्यमभिरुचिश्च ।

अथचास्मिन् करालकाले प्रायशः पण्डितानां पाण्डित्यमुत्पथमल्पतरेषु भौतिकेषु विषयेषु रममाणं दृश्यते । तथापि स्वामिपादानामेतादृशमध्यात्मपथगमव्याहृतमार्षज्ञानं तु चिराय बालगंगासमाल्लिंगितहिमबन्मूर्द्धानमधिवसत्सु सततमन्वर्थनामसु तेषु तत्कृतानुग्रहफलमिति शक्यते संभावयितुम् । अहो खलु महान्स्त्रिस्तोत्रसो हिमवतो भगवतश्च प्रपन्नजनपक्षपातः ।

तत्तादृशमिदमद्वितीयं स्तोत्ररत्नं बहुहायनेभ्यः पूर्वमाकलितं सहृदयानांहृदयाह्लादाय, पण्डितानां प्रमोदाय, भक्तानां यजनाय, बुभुत्सूनां बोधाय च प्राकाश्यं नीयते मया प्राप्तस्वामिनिदेशेन ।

अपिचास्य ग्रन्थस्य रचयितार उत्तराखण्डमण्डनायमाना महामानो ब्रह्मनिष्ठाः श्री तपोवनस्वामिनः सुविदितनामान इति न तान् तद्गुणान् वा वर्णयितुमत्र स्वयमारभे । तथापि कैश्चित् सुधीभिरन्तेवासिभिस्तेषां, सुगीतेषु तन्नुतिपरेषु श्लोकेषु मञ्जुलतरान् कतिचि दिह समुदाहृत्य, नमस्कृत्य, पुरस्कृत्य च तान् धन्यवादैस्वरयेदानीमुपरम्यते ।

“ वशीकृतं येन मनोऽतिचञ्चल-

महर्निशं ब्रह्मपदानुचिन्तया ।

महत्तपो यस्य निजावबोधनं

तपोवनं ज्ञानिवरं नमामि तम् ॥ १ ॥

नमामि तस्यांघ्रिसरोरुहं सदा  
 तमोनुदं शान्तिविधायकं हृदि ।  
 विवेकवैराग्यतपोमयी शुभा  
 विभातु मे तस्य मनोहराकृतिः ॥ २ ॥

ब्राह्मेण रूपेण विधूय योऽखिलं  
 मलं भ्रमोत्थं निजशिष्यबुद्धिषु ।  
 ददाति दिव्यं सहजं सुखं सुखी  
 तपोवनं तं प्रणमामि चेतसा ॥ ३ ॥

ज्ञानपूतं तपो यस्य कर्म चाकर्म चिन्तनम् ।  
 तपस्विने नमस्तस्मै ज्ञानगंभीरमूर्त्तये ॥ ४ ॥

तपोवनयतीन्द्राय तमोमोहविनाशिने ।  
 प्रेम्णा भक्त्या नमस्तस्मै चिदानन्दविहारिणे ॥ ५ ॥

यस्योपदेशवाक्येन संच्छिन्नः संशयो मम ।  
 आचार्यरूपिणे तस्मै नमस्तस्मै नमो नमः ॥ ६ ॥

चित्ते सुनिर्मलं ज्ञानं यथा स्थास्यति सर्वदा ।  
 विदधातु तथा सम्यग्भवन्तं प्रार्थये भृशम् ॥ ७ ॥

यथांबुवाहा जलवर्षणेन  
 छाया प्रतानेन महीरुहाश्च ।  
 हितं जानानां सततं चरन्ति  
 ज्ञानोपदेशेन तथा यतीन्द्रः ॥ ८ ॥

तपोवनं स्वामिवरं महान्तं  
 बद्धाञ्जलिस्तं प्रणमामि भक्त्या ।  
 कृपाकटाक्षैस्तमसः स पारं  
 नीत्वेति शान्तिं विदधातु याचे ॥ ९ ॥

वन्दे गुरुं वंद्यपदारविन्दं  
 कुन्दारविन्दार्च्यपदैरमन्दम् ।  
 द्वन्द्वान्तिसंतप्तसुधांशुरश्मिं  
 द्वन्द्वैतरज्योतिरुरु प्रतिष्ठम् ॥ १० ॥

भारती तु चक्रिता मधुरेण  
 सारगर्भवचसापरिशुद्धम् ।  
 यत्पदं रहसि गायति नित्यं  
 श्रीतपोवनयति तमुपासे ॥ ११ ॥

भक्तितश्च भजते हृदि नित्यं  
 सद्गणो विगतमानमदादिः ।  
 यत् पदं स्वपद मोक्षपदाप्त्यै  
 श्रीतपोवनयति तमुपासे ॥ १२ ॥

शैलशृंगभुवमद्भुतवृत्ति-  
 ह्यावसन्नपि विशुद्धविचारात् ।  
 भावुकं भुवि तनोति महान् यः  
 श्रीतपोवनयति तमुपासे ॥ १३ ॥



यश्चरस्थिरवितान तनुः सन्  
 व्याप्य तिष्ठति चतुर्दश लोकान् ।  
 नित्यं निर्वृतिं निरामय मूर्तिं  
 तं नमामि वननाम यतीन्द्रम् ॥ १४ ॥

शास्त्रबोधजलधिं सुगुणाना-  
 माकरञ्च करुणाकरमार्यम् ।  
 ब्रह्मविद्वरतमं गुरुवर्यं  
 भावये सतत मक्षयभक्त्या ॥ १५ ॥

ब्रह्मवृत्तिरबहिर्मुखवृत्ति-  
 स्यागवाङ्मिरतितोत्रविरक्तिः ।  
 मस्करीन्द्रमणिमस्तकभूषा  
 द्योतते खलु हिमाद्रिविभूषा ॥ १६ ॥

विद्यायशोवसुपिता जननी च बन्धु-  
 ज्ञानञ्च निर्वृतिरपीह गुरुर्गुरु वै ।  
 श्रेयः समस्तमपि सद्गुरुपादधूलि-  
 र्वन्दे गुरुं गुरुतरुप्रतिमं सुराणाम् ॥ १७ ॥

शंकरांध्रियुगनिश्चलभक्तः  
 शंकरः स्वयमपि स्वमहिम्ना ।  
 शंकरोतु करुणामृतधारां  
 किंकरे मयि करोतु यतीन्द्रः ॥ १८ ॥

अपाङ्गैरुत्तुङ्गैरमृतझरमङ्गैः परगुरो !

शुचादूनं दीनं कलय दययामामविमृशन् ।

गुणं वा दोषं वा मम किमपि संचिन्तय सिचे-

त्तदा कैव श्लाघा निरवधि कृपानीरधिरिति ॥ १९ ॥

स्यात्ते दीनदयालुता कृतयशोराशिस्त्रिलोकीगुरो !

तूर्णं चेद्दयसे ममाद्यनतथा कारुण्यतः श्रीमति ।

वर्षन् भूरि मरुस्थलीषु जलभृत् सद्विर्यथा कीर्त्यते

नैवं वर्षशतं पयोनिधि जले वर्षन्नपि स्तूयते ॥ २० ॥

यद्वाचकत्वादौकारः स्तूयते वेदमस्तकैः ।

तं वन्दे परमात्मानं वननामभृतं परम् ॥ २१ ॥

अहमदाबाद  
२३-१-१९४०

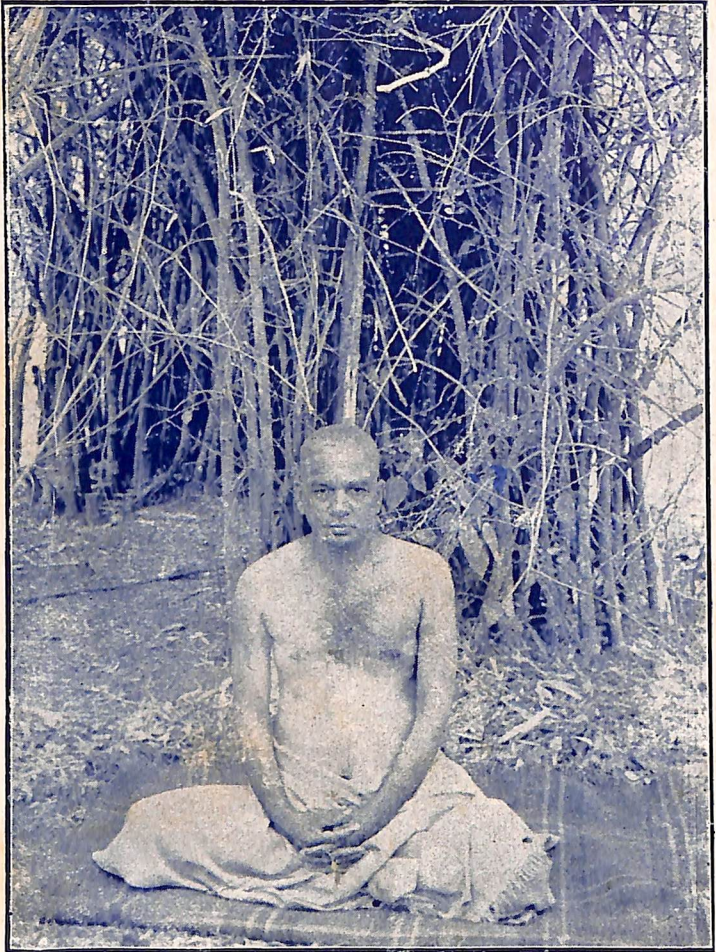
}

इति भवदनुचरः

पं. बल्लभराम शर्मा

( वैद्यराजः )





पूज्यपाद स्वामिं तपोवनम्

# श्री गंगास्तोत्रम् ।

प्रथमः स्तवकः

जय जय जगदंब ! श्रीगल श्रीजटायां  
जय जय जयशीले ! जह्नुकन्ये ! नमस्ते ।  
जय जय जलशायी श्रीमदंघ्रिप्रसूते !  
जय जय जय भव्ये ! देवि ! भूयो नमस्ते ॥ १ ॥  
त्रिपथ पथिक पाथः स्रोतसा सिद्धिमूर्ति-  
दिनकर कुलभूषारत्न यत्नोदयोत्था ।  
प्रणतजन सुरद्रुः पावनी पावनानां  
जयति जगति गङ्गा भाग्यपूगो जनानाम् ॥ २ ॥  
गङ्गे ! मातरनुस्मरामि सततं त्वन्मूर्ति मत्यद्भुतां  
दैवीं दैवतदुर्लभां यमुनया वाचाऽन्नसंपूर्णया ।  
भक्तेनाथ भगीरथेन भगवत्पादैश्च पादार्चकै  
र्या नित्यं समुपाश्रिता विजयते गङ्गोत्तरी सद्मनि ॥ ३ ॥  
तुहिन शिखरिशृंगे दिव्यसौभाग्यसंप-  
न्महिमनि विहरन्तीं पुष्पवासे विशाले ।  
सुकृति समधिगम्ये सम्यगालीजनाली-  
विलसितमलसाक्षीं नौमि गंगामभीक्षणम् ॥ ४ ॥

पादांगुष्ठा द्रोदिता देवि ! विष्णो-  
 र्गंगोत्तर्यां गोमुखी मस्तकाद्वा ।  
 गंगा गंगैवास्य बाधो न किञ्चित्  
 सर्वेशित्री सर्वथा हि त्व मंव ! ॥ ५ ॥

अयि भगवति ! भव्य श्रीमुख श्रीनितंबे  
 तुहिन मुकुरहर्म्यस्यान्तरन्तर्वधूवत् ।  
 अहह ! चरसि चिन्नं त्वंतु माता जगत्या-  
 स्तदपि कथमसूर्यं पश्यतां यासि सहीः ॥ ६ ॥

पापै मुखं समभवत् खलु नीलनीलं  
 यस्यांव ! तस्य तव वैश्रम निरीक्षणेन ।  
 श्रीमन्मुखं भवति भास्कर भासि नूतनं  
 मन्येऽर्थवत्तत इदं तव वैश्रमनाम ॥ ७ ॥

प्रसीद भगवत्यंभु ! प्रसीद करुणांबुधे ! ।  
 पुनीहि स्वात्मतुल्यंमे मनो मलमलीमसम् ॥ ८ ॥  
 मलिनं मलिनं चित्तं मत्यन्त मलिनं शुभे ! ।  
 कुतो न कुरुषे दृष्टिं मयि सर्वे मलापहाम् ॥ ९ ॥

चित्तं विशोधय वह्निर्विषयाभिषक्त-  
 मन्तर्निहन्धि भवदंघ्रिसरोज युग्मे ।  
 यावद्विनिश्चरति बाह्यविलोकिवै ह-  
 त्तावत् कथं जननि ! सौख्यकथा नराणाम् ॥ १० ॥

मातर्जाह्ववि ! निह्वे तु जगतः  
 पृथ्व्यादि मिथ्यात्मनो  
 यत्तत्त्वं न निषिद्ध्यते तदचलं  
 त्वन्मात्रं मेकाकिनी ।

यस्मात्त्वं सदशेषमूलं ममलं  
 ब्रह्मैव निर्धर्मकं

मन्देभ्यः खलु कल्पिता जलमयी  
मूर्तिस्तवान्याचया ॥ ११ ॥

अच्छिन्नरूपिणी देवी नित्या या मृत्यु मत्यगात् ।  
प्राणिति प्राणहीना च जाह्नवी साऽस्तु मे गतिः ॥ १२ ॥

सर्वदा सर्वदृग्देवी सर्वकर्त्री च या स्वयम् ।  
सर्वभावैः प्रपद्ये तां जाह्नवीं सुरनिम्नगाम् ॥ १३ ॥

पश्यन्तु केचिदमलं जलमेव गंगे-  
त्यन्ये वयं तु भवयन्त्रविमुक्तिहेतुः

श्रीमूलशक्ति रखिलेश्वररूपि-  
ण्यानन्द कन्दमिति नित्यमुपास्महेत्वाम् ॥ १४ ॥

श्रद्धैव मूलं त्वदुपासनाया  
जलेऽपि देवत्व विधान दक्षा ।

श्रद्धां विना कः परलोक चिन्ता-  
मग्नः प्रवर्तेत परोक्षकार्ये ॥ १५ ॥

प्राग्जन्मपुण्य निचयेन तवाग्निपद्मे  
श्रद्धा भवेत् स्थिरतराऽथ च भक्तिभावः ।

भक्त्या च भावुकनिधे ! पुरुषार्थसिद्धिः  
श्रद्धोज्झितः स्वयमपुच्छपशुर्धण्याम् ॥ १६ ॥

प्रफुल्लनीलोत्पल कान्तिचोरैः  
कटाक्षपातै स्तव पावितो यः ।

निरन्तशान्तिः समुदेति पुंस-  
स्तस्यैव भागीरथि ! भाग्यभाजः ॥ १७ ॥

किं वा मुण्डनतः किमस्ति जटया  
वैवर्ण्यं वस्त्रेण किं

किं वा वस्त्र विसर्जनेन भसिता-  
लेपेन जापेन किम् ।

भिक्षान्नाशनतश्च किं व्रतशतै-

स्तीर्थेषु चाटाट्यया

विश्वाधीश्वरि ! युष्मदंघ्रियुगले

भक्तिर्न चेन्निश्चला ! ॥ १८ ॥

गुहाच्छिद्रे वाद्रेः शिखरभुवि वा घोरगहने  
श्मशाने वैकाकी वसतु वसतौ वा निजजनैः ।

महाभागे ! भागीरथि ! तवपदांभोजभजन-  
प्रमत्तंचित्तञ्चेत् सतु परमयोगी सतु सुखी ॥ १९ ॥

यद्वा योगी जाह्नवि ! कर्मी तव भक्तो  
यद्वा ज्ञानी त्वद्रतिरन्तर्यदिनो चेत् ।

अव्यावृत्ता तर्ह्यपि योगादि महार्हं  
मन्ये मोघं मोघ मध्वेषं खलु तेषाम् ॥ २० ॥

युष्मात्पदाब्जरतिरेव शिवे ! विशुद्धं  
वैरक्त्य मन्यदखिलं खलुमोहसिद्धम् ।

को वा सुधीस्तमभिवाञ्छति काष्ठभावं  
यं हा वितृष्णपदवीति विदन्ति मुखाः ॥ २१ ॥

वैराग्यं यदिहापरत्र विषये-

ष्विच्छाक्षय स्तर्ह्यमी

बालोन्मत्तजडादयोऽपि सुतरां

वैतृष्ण्यसीमाजुषः ।

हे देवि ! त्वददभ्रशुभ्रवपुरा-

पूर्णं सदा पश्यतो

योपेक्षामति रन्यवर्तुषु दृढा

वैरक्त्य मेतन्मतम्

॥ २२ ॥



शान्तिः कथं विषयलेश मसंस्पृशन्ती  
चित्तं न चेत्त्वयि निपक्त मचण्डमूर्त्तौ ।

ज्ञानात्त्रिके ! जननि ! जहनुसुते ! निसर्ग-  
सिद्धः सदैव मननं मनसो हि धर्मः

॥ २३ ॥

युष्मत्स्वरूपसुखसागरममग्नबुद्धेः

शाम्येत् स्वतोऽक्षकुल मुद्गट मेषदान्तिः ।

दुःखस्य कस्यचिदतोऽस्फुरणं तितिक्षा

न्यग्रोधभूर्जसमधर्मदशा त्वविद्या

॥ २४ ॥

तथा च मातर्भवदीयतत्व-

क्रीडापरस्यान्यकृते निवृत्तिः ।

ज्ञेयः स नित्योपरमो नयाञ्चा

वारण्यवासोऽलसता निधीनाम्

॥ २५ ॥

इति प्रथमः स्तवकः समाप्तः ।

\* \* \*

## द्वितीयः स्तवकः

मातमयि ! नमस्तुभ्यमुद्धरैनं भवांबुधेः ।  
शक्तिः शक्तात्पृथङ्नास्तो तीश्वरो हि त्वमीश्वरो ॥ १ ॥  
फलमतउपपत्तेर्न्यायतोऽस्मादकस्मात्  
फलमिह सुकृतानां दुष्कृतानाञ्च न स्यात् ।  
फलति फल विधात्र्या ब्रह्ममूर्त्या भवत्याः  
प्रतनु ! करुणयैव प्राणिनां कर्मजातम् ॥ २ ॥  
बोधश्च मोहविपिनोत्तरणैकपद्या  
न प्राप्यते भवदनुग्रह मन्तरेण ।  
देवि ! त्वमेव विद्धासि विमुक्तिहेतुं  
बोधं यथाऽन्धतमसं खलुबन्ध हेतुम् ॥ ३ ॥  
हे देवि ! धर्मिप्रतियोगिरूपा-  
च्छिन्नत्वतः सिद्ध्यति नो पृथक्त्वम् ।  
परस्परालंबतयाऽत्र युष्मत्-  
कृपां विना कस्य भवेत् प्रतिष्ठा ॥ ४ ॥  
घटो न वै सिद्ध्यति तद्धियं विना  
विना घटं धीरपि तस्य नो दियात् ।  
इतिद्वयश्चेत् प्रतिपिद्ध्यते भवत्-  
पदैकभक्तस्य भवेत्तदात्मता ॥ ५ ॥  
सतोऽसतश्चापि विलक्षणं यत्  
सत्त्वात्मकं जागतबीज माहुः ।

अज्ञान मस्मिस्तव संप्रसादा-

च्छ्रद्धा भवेदव्यभिचारिणी नुः ॥ ६ ॥

सैषा चैत्रप्रमितिरुदिता तत्प्रमाप्रागभावो-

द्विक्तानादिप्रणशनकरी मैत्रमावत् प्रमात्वात् ।

त्वद्ब्राह्मस्य प्रियतनु ! महाविद्ययाऽज्ञानसिद्धि-

र्यद्वद्गीणावदन मफलाऽश्रोत्रवच्छोत्रमूले ॥ ७ ॥

सत्यासत्यानधिकरणता ज्ञानवाध्यत्व मेवं

स्वाधिष्ठानस्थित दृढनिषेध प्रतिद्वन्द्विता वा ।

मिथ्यात्वञ्च द्रुहतरमहोलक्ष्यते लक्ष्यविद्धि-

मिथ्या नस्या जगदिदमनेना प्रियेभ्यस्तवां व ! ॥८॥

येऽर्थाः प्रोक्ता जननि ! मुनिना मानमेयादिसंज्ञा-

स्तन्त्रेऽन्यस्मिन्नपिपुणधिषणैः षोडशानां च तेषाम् ।

नैरुक्त्यञ्चैन्निरुपमगिरा खण्ड्यते खण्डकारैः

सत्यत्वं किं त्यजतिभुवनं त्वत्पदाद्ब्राह्मबुद्धेः ॥ ९ ॥

क्रः स्वप्रकाशः स्वश्चासौ प्रकाशश्चेति वा स्वयम् ।

स्वस्य प्रकाश इत्थं वा न भवेदन्यथापि वा ॥ १० ॥

अवेद्यत्वेऽपरोक्षत्वं स्वप्रभत्वमिति स्थितिः ।

प्रावोचच्चित्सुखार्यश्चेदन्येऽप्येवं मुनीश्वराः ॥ ११ ॥

स्वप्रकाशतनो ! स्वात्मा स्वप्रकाशः कथं स्फुरेत् ।

तस्ययस्य मनोऽरक्तं त्वत्पादसरसी रुहे ॥ १२ ॥

ब्रह्म सत्यंजगन्मिथ्या जीवो ब्रह्मेति केवलम् ।

भाष्य कृद्भाष्यसंदर्भैरभ्यधाच्छंकरो गुरुः ॥ १३ ॥

तथाऽपीशिन्नि ! को जन्तुर्विद्यामूर्त्तैस्तवानवे ! ।

शक्तिपातं विनाविद्याद्ब्रह्मैवाहमिति स्फुटम् ॥ १४ ॥

वागारभ्या विकृतिरखिला मृत्तिकेत्येव सत्यं  
 श्रुत्वाप्येवं श्रुतिगिरमथ श्रावयित्वापि शिष्यान् ।  
 को वा प्राज्ञः प्रभवति भुवि त्यक्तुमिष्टान् स्वभोगान्  
 रन्तुञ्चाव ! त्वदमलपदे त्वत्कृपाविप्रकृष्टः ॥ १५ ॥

न मेधया शास्त्रवादवैखर्या च वरानने ! ।  
 त्वत्कृपामृतसेकेन भवतापः प्रशाम्यति ॥ १६ ॥  
 गंगे ! गंगे ! नमस्तुभ्यं मातर्मात नमोमनः ।  
 कृपयादेहि मे नित्यं त्वयि निष्ठामखण्डिताम् ॥ १७ ॥

आचार्यनाम निगदन्त्यभिमान युक्ता  
 युद्धयन्ति च स्वमतनैगमता प्रसिद्धैः ।  
 नाचार्यचोदित विधिं त्वनुयन्ति लोका-  
 स्तन्निष्ठता हि निखिलार्यमतैकधर्मः ॥ १८ ॥

मुण्डित्व दण्डित्व जटित्व वेषै-  
 राचार्यपारंपरिकत्वतश्च ।  
 पिचण्डपूर्तिः फलमंब ! नान्यत्  
 पुमर्थहेतु स्त्वदनन्य भक्तिः ॥ १९ ॥

त्वतत्त्वनिर्णयविधौ सहकारि पूर्वा-  
 चार्यैः प्रभाषितमुपि स्वमति प्रयोगः ।  
 प्राधान्यमेति न हि विन्दति मेषवृत्ति-  
 ब्रह्मात्मिकैव ! तव तत्त्वमनर्थं मृच्छेत् ॥ २० ॥

कपिलोयदि सर्वज्ञः कणादो नेतिकाप्रमा ।  
 इति प्रेक्षापरेत्येष भणत्याभाणकः स्फुटम् ॥ २१ ॥  
 श्रुतिः प्रमाणं प्रमितौ तत्रेत्यृषि-  
 र्जगादवाढं किल वादरायणः ।

तथापि भागीरथि ! तीक्ष्णबुद्धय-  
 स्तदर्थं मर्थादधिगन्तु मीशते ॥ २२ ॥

धियः प्रकर्षोऽथ विचारशुद्धि—

भवत्स्वरूपावगतिश्च नूनम् ।

भवे ! भवप्रेष्ठतमे ! भवत्या

भवत्यभीक्षणं कृपयैव पुंसाम्

॥ २३ ॥

नानामतै न्यायविशेष युक्तै—

विबद्धिते ह्यास्तिकनास्तिकैश्च ।

कः शब्दजालेन विमुह्यति श्री—

पदारविन्दाननुषक्तवृत्तिः

॥ २४ ॥

पदांबुजं ते शरणं ममांब !

प्रसीद नान्यच्छरणं प्रपद्ये ।

त्वत्पादभक्तिं गतिरित्यनन्या

मन्ये मनोऽतीतं भवत्पदाप्त्यै

॥ २५ ॥

इति द्वितीयः स्तवकः समाप्तः ।

\* \* \*

## तृतीयः स्तवकः

- सच्चिन्मूर्तेर्यत्तवास्तित्व मस्मिन्  
 संदिग्धेयः स्वस्य हन्तास्तितायाम् ।  
 संदिग्धे स व्याहतज्ञप्तिरंब !  
 स्वात्माहित्वं तस्थुपोऽतस्थुषश्च ॥ १ ॥
- स नाहमस्मीति निषेधति स्वं  
 यः श्रीपकन्ये ! प्रतिषेधति त्वाम् ।  
 स्वस्य स्वयं वै न भवेन्निषेद्धा  
 तस्मात् कथं देवि ! निरस्यसे त्वम् ॥ २ ॥
- सत्तास्वरूपेण समन्ततस्त्वं  
 विभ्राजसेऽव स्वमहिम्नि नित्यम् ।  
 सत्तातिरिक्तं तव नास्ति सत्ता  
 सत्त्वस्य कस्यापि घटादिकस्य ॥ ३ ॥
- त्वत्सत्व मार्ये ! निगदत्यभीष्णं  
 बुद्धिः सतां शुद्ध विचारदक्षा ।  
 स्वतः प्रमाणं श्रुतिरप्य मन्द—  
 स्वरेण गायत्यखिलेश्वरि ! त्वाम् ॥ ४ ॥
- दृष्टेममद्भुततरं प्रकृति प्रपञ्चं  
 कोवा विचक्षणमतिः खलु तद्विधात्रीम् ।  
 त्वामंब ! सम्यगनुमातु मनीश्वरः स्यात्  
 कार्यं हि न क्वचिदकारण मस्ति दृष्टम् ॥ ५ ॥

जल्पन्तु शून्यमतयस्तव शून्यभावं

निन्दन्तु चाधिकमधीरिति वञ्चितोऽयम् ।

सच्चिद्गणे ! तव पदांबुज भक्तिशीलान्

भक्तास्तथापि न भवद्विमुखा भवेयुः ॥ ६ ॥

आत्मैव त्वं हि भक्तानामसित्वं शून्यताकथम् ।

असि चेत्वयि वैरस्यं कथं नित्य सुखोद्दधौ ॥ ७ ॥

नास्तीति भवती केन साद्भयते सिद्धरूपिणी ।

तथा च सर्वशासित्रो ह्यस्ति चेन्नास्तिको हतः ॥ ८ ॥

त्वच्छक्ति माहात्म्यमहस्करोद्यत्-

प्रभावदं व ! प्रसृतं प्रसिद्धम् ।

तथाऽपि सत्त्वं तव शंक्यते यै-

नर्मोऽस्तु तेषां धिषणोदयाय ॥ ९ ॥

इन्द्रार्कं चन्द्रार्कं सुताग्निवायु-

प्राग्रया महैश्वर्ययुता अपी मे ।

देवाः कथं नोपरता भवन्ति

स्वस्वक्रियाभ्यः सुविचार्य मेतत् ॥ १० ॥

अहो नियन्त्र्यास्तव शासनेन

जगत् सचन्द्रार्कं मिदं यथावत् ।

प्रवर्तते नातिगमः कदाचि-

न्नोचेदमर्यादमिदं विनश्येत् ॥ ११ ॥

एवञ्च सत्त्वं तव चेश्वरत्वं

यदि प्रसिद्धयत्यविशंकं मंब ! ।

सेवा नियन्त्र्या स्तव मुख्यधर्मो

नियम्यजन्तोरिति किं नियम्यम् ॥ १२ ॥

साकारचिन्ताऽथ निराकृते वा

चिन्ता विधेयेति वृथा विवादः ।

चिन्त्यस्वरूपाग्रहतो हि कार्य-

श्चिन्ता स्वरूपे खलु चित्तबन्धः ॥ १३ ॥

स्फुटापरोक्षं तव भक्त चेतः

सर्वं हि संपश्यसि सर्वदृक्त्वम् ।

तथाच भक्तेस्तव नाकृतीनां

वैशिष्ट्य मीशिन्नि ! निरीक्षसेत्वम् ॥ १४ ॥

त्वत्त्व याथात्म्य विनिर्णयात्म-

न्यहो महादुष्करकर्मणि स्यात् ।

को वा समर्थः स्वलितेऽपि दोषः

को वा यदि त्वद्रतिरप्रकंपा ॥ १६ ॥

आकारभेदेषु निराकृतौ वा

निष्ठैव कार्या दृढमन्यवर्जम् ।

निष्ठा सवित्री नतु रूपभेदः

फलस्य यस्मात्तव विश्वमूर्ते ! ॥ १६ ॥

मिथ्याऽथ सद्देति जगद्दिनानि

विवादतो हन्त नयन्ति लोकाः ।

मिथ्यात्व सत्यत्व विचारणेन

किं वा पिपासोस्तव भक्तिपेयम् ॥ १७ ॥

यथा तथैवास्तु न काकदन्त-

परीक्षणव्यग्रतयाऽस्ति किञ्चित् ।

परात् परे ! त्वत्पदपद्म सेवा-

रतिः स्वयं मुक्तिपदैक हेतुः ॥ १८ ॥

को वा विजानाति विशेषतस्त्वत्-

स्वरूपयाथात्म्य मबुद्धिगम्यम् ।

त्वत्सृष्टि माहात्म्य मपीश्वरि ! स्वां

स्वप्रक्रियां च स्वयमेव वेत्सि ॥ १९ ॥



- को वेद कोवा वदतीह सम्य-  
 गियं विसृष्टिर्यत आवभूव ।  
 अहो महादुर्गममंब ! युष्मद्-  
 सतत्व मित्यार्पनिरूक्ति रेषा ॥ २० ॥
- स्वयमेवात्मनात्मानं वेत्थत्वं वेदरूपिणि ! ।  
 त्वमेवादि हिं भूतानां त्वां वेत्तीतीतरः कथम् ॥ २१ ॥  
 तथापि यत्किञ्चिदवेत्य शब्दतः  
 संस्कारतो देवि ! विचारतस्तथा ।  
 त्वत्तत्त्व मुन्निद्रमुपासते तु ये  
 कृतार्थयन्त्येव त आत्मसंभवम् ॥ २२ ॥
- न कामयेऽन्यं पुरुषार्थमीश्वरि !  
 त्वत्पादभक्तेर्वहुशास्त्रकानने ।  
 घूर्णे किमभ्यर्णं मसित्व मित्यहं  
 यच्छ्रद्धेऽघ्नी तवयामि चाश्रयम् ॥ २३ ॥
- प्रदेहि भक्तिं त्वयि नित्य निश्चला-  
 मानन्दरूपा मविकल्पसंगिनीम् ।  
 अध्यात्म साम्राज्यपदं त्वदात्मिका-  
 महो किमेतै बहुदर्शनश्रमैः ॥ २४ ॥
- नासित्वमित्यपवदन्तु ह नास्तिका स्त्वां  
 नास्त्यर्क इत्यपवदन्ति यथा दिवांधाः ।  
 विश्वेश्वरि ! त्वमसि नित्यमिति प्रपश्यन्  
 संक्रोडते तु सततं त्वयि मानुषोऽयम् ॥ २५ ॥

इति तृतीयः स्तवकः समाप्तः ।

\* \*  
 \*

## चतुर्थः स्तवकः

ब्रह्मात्मिके ! जननि ! सत्यसुखस्वरूपे !  
त्वत्तत्त्वचिन्तनविधौ कथयन्ति केचित् ।  
सर्वक्रियोपरमणं सहकारि मुख्यं  
संन्यासशब्दित मितिश्वरि ! विश्ववन्द्याः ॥ १ ॥

यथा यति न्यस्तस्मस्तकर्मा  
तथा गृही कर्मपरोऽपि नूनम् ।  
सदाधिकारी तव चिन्तनेऽव !  
त्वत् सेवनं कस्य न कस्य हेतुः ॥ २ ॥

त्वच्चिन्तनं देवि ! मनोविशुद्ध्या  
न कर्मणा कर्मविसर्गतो वा ।  
संपद्यतेऽतः सकलो मुमुक्षुः  
शुद्धः स्वयं तत्त्वविवेचनार्हः ॥ ३ ॥

श्रीयाज्ञवल्क्यो जनक स्तथान्ये  
चोद्दालकाद्याः खलु तत्त्वनिष्ठाः ।  
सर्वेऽपि गार्हस्थ्यपरा अभूवन्  
किं वा गृहस्थेन तवापराङ्मू ॥ ४ ॥

सर्वाश्रमी तद्दशेषवर्णी  
सर्वो जनश्वरि ! निर्विशेषम् ।  
अध्यात्मनिष्ठा मधिगन्तुमीश-  
स्त्वद्रूपिणीं त्वद्भजनैक मूलाम् ॥ ५ ॥

श्री लक्ष्मीधर सुकृत काव्य  
निबन्धनात्तर  
देवप्रयाग ( कन्नड-वि-... )  
व्ययस्थापक-पं. चक्रधर जोशी

विश्वैकनाथे ! महिलात्मिकात्वं  
विद्या मविद्याञ्च ददासि लोके ।  
तत्तत् स्पृहेभ्योऽव तथापि केचित्  
स्त्रियो न विद्येति ह संगिरन्ते ॥ ६ ॥

गङ्गे ! भवत्पूतविशालधारा  
भावत्कविद्येति मम प्रभाति ।  
गृह्णन्तु सर्वेऽपि यथेच्छ मेतां  
छिन्दन्तु तृष्णां त्वयि कस्य रोधः ॥ ७ ॥

सत्यं न कस्यापि धनं स्वकीयं  
तथाञ्च तद्ग्राहक मार्षवाक्यम् ।  
तर्हि कः पत्राधिकृते विवाद-  
प्रसंग इत्यल्पमति न वेत्ति ॥ ८ ॥

सत्यस्वरूपे ! त्वमतस्तथा त्व-  
द्याथात्म्य माहात्म्य निवेदिका गीः ।  
सूर्यप्रभावत् स्वचिरन्तन स्वं  
सर्वस्य नैवान्यतमस्य देवि ! ॥ ९ ॥

श्रद्धाजडाः किमपि कार्यं मचिन्तयन्तः  
सद्वाथ दुष्टमिति हा ! स्व विचारहीनाः ।  
क्षारोदकं प्रहिरयं खलु पूर्वखातोऽस्तौ  
त्याग्रहाग्रहधियो हि पिवन्ति सर्वे ॥ १० ॥

आनन्द सुन्दरतनो स्तव जहनुकन्ये !  
संप्राप्तिरत्र महिम्नाऽथ च दैवसंपत् ।  
साद्ध्यञ्च साधनमिदं द्वयमेव नान्य-  
न्मन्ये सनातन सुधर्म इति प्रमुख्यः ॥ ११ ॥

सर्वेषु देशसमयेषु च सन्नयेषु  
सत्पुंसु चैकरस मव्यभिचारि यस्मात् ।

- तस्मात् स्थिरं ह्यपरिवर्ति च मुख्य एत-  
 ङ्घर्मः सनातन इतोऽन्यदमुख्यधर्मः ॥ १२ ॥
- त्वत् प्राप्तिरेव परमे ! परमः पुमर्थो  
 ह्यालक्ष्य लक्ष्यमिदं मत्र करोतिकर्म ।  
 यत् काल देशसदृशं सतु शुद्धधर्म-  
 स्तद्वां स्ततस्तव सनातन शुद्धधर्मो ॥ १३ ॥
- मातर्महेशित्रि ! निवृत्तिमन्त-  
 देवी तु या दुर्लभदिव्यसंपत् ।  
 महामहिम्नो ममदेहि घोर-  
 भवादवांग्रौ प्रलपन्त मेनम् ॥ १४ ॥
- अन्तर्निवृत्तिं नितरा मविन्द-  
 न्नाप्नोति बाह्योपरमेण यस्त्वाम् ।  
 संन्यासनाम्ना वत हस्तिराजं  
 बध्नाति मत्तं बिसतन्तुना सः ॥ १५ ॥
- त्वत्त्वबोधादिशमादिनाना-  
 गुणौघ संपद्विधुरस्य पुंसः ।  
 बाह्योपरामो यदनर्थहेतुर्-  
 गहर्णातिगर्ह्यः स विगर्हते त्वाम् ॥ १६ ॥
- योगोद्युक्तो भीमवाञ्छावियुक्तो  
 नान्यासक्तः संततामोदशाली ।  
 युष्मद्भृत्ति र्योऽविजातीयवृत्तिः  
 संन्यासः स्याद्भ्रूषणं तस्य पुंसः ॥ १७ ॥
- द्रव्यार्थं न त्यज्यते द्रव्यजातं  
 योषार्थं वा त्यज्यते नैव योषित् ।  
 कर्मार्थं न त्यज्यते कर्म युष्मत्-  
 स्वाराज्यार्थं त्यज्यते सर्वमेतत् ॥ १८ ॥

तत्त्वासक्तिस्तत्त्वचिन्तानितान्तं  
तत्त्वक्रीडातत्त्वविद्याप्रचारः ।

शिष्टाचारश्चां व धर्मोयतीनां  
नेपत्तेपां द्वे परागप्रवृत्तिः ॥ १९ ॥

ग्राह्यस्थयेपि ज्ञानविचारस्य च भक्ते-  
नासंभूतिः कर्मपरे तर्हि किमर्थम् ।  
तत्त्यागोऽव ! श्रीपदभक्त्या हि विमुक्ति-  
र्न स्याद्वेषैस्तीर्थमुखैर्वा यतिपटैः ॥ २० ॥

कर्माधन्यः श्लाघनीयोऽतिधन्यः  
कर्मत्यागो नैवकार्यः कदाचित्  
मोक्षो न स्यात् कर्मठस्येति वादो  
नादर्थव्यः शास्त्रतर्कादिबाह्यः ॥ २१ ॥

मुण्डित्वेन भ्रष्टतां प्राप्य मूढाः  
स्वस्यान्येषाञ्चैषदप्यर्थशून्याः ।  
जीवन्तीमे काकतश्चातिगर्हा  
नूनं भूमे हन्त भारायमाणाः ॥ २२ ॥

दैवी संपद्या हि निवृत्तिः खलु मुख्या  
प्राप्या मर्त्यैराश्रमतृष्णा नतु कार्या ।  
सर्वं साक्षात् प्रश्यसि चित्तं हि शिवेत्वं  
सर्वधात्री सर्वमनः पीठनिवासा ॥ २३ ॥

संन्यस्यन् वा काष्ठतपस्या मुतकुर्वन्  
श्रद्धा भक्त्यो वै तव नामाप्यविजानन् ।  
भद्रं भद्रे ! प्राप्स्यति चेत्तर्हिकथंनो  
भूरुडंकाश्चापि भविष्यन्ति सुभद्राः ॥ २४ ॥

चन्दे चन्दे त्वत् पदपंकेरुहयुग्मं  
याचे याचेऽहं तव कारुण्यकटाक्षम् ।

मन्ये धन्ये ! जाह्नवि ! धर्मध्वजिसुद्रे-  
त्येनं न्यासं निश्चलभक्ति स्त्वयि नो चेत् ॥ २५ ॥

॥ २७ ॥ इति चतुर्थः स्तवकः समाप्तः ।

॥ ३१ ॥

\* \*

॥ ३२ ॥

॥ ३३ ॥

॥ ३४ ॥

पञ्चमः स्तवकः

यादेवि ब्रह्मरूपेण ब्रह्मवादिषु संस्थिता ।  
असंस्थिता च गंगायै नमस्तस्यै नमो नमः ॥ १ ॥

या देवी विष्णुरूपेण विष्णुवादिषु संस्थिता ।  
असंस्थिता च गंगायै नमस्तस्यै नमो नमः ॥ २ ॥

या देवी शिवरूपेण शिववादिषु संस्थिता ।  
असंस्थिता च गंगायै नमस्तस्यै नमो नमः ॥ ३ ॥

रामः कृष्णो गजास्यस्त्रिपुररिपु सुतः  
षण्मुखोऽहस्करश्च

ब्रह्मा ब्राह्मीति युष्मद्भजन पथजुषां  
भावना भावितेन ।

नाना देवात्मना वै जननि !

विजयसे विश्वमूर्त्तिस्त्वमेव  
कारुण्यं तेऽत्र हेतु निरवधि-

करुणावारिधेः स्वाश्रितेषु ॥ ५ ॥

या देवी कर्मरूपेण कर्मवादिषु संस्थिता ।  
असंस्थिता च गंगायै नमस्तस्यै नमो नमः ॥ ६ ॥

यादेवी शून्यरूपेण भूतवादिषु संस्थिता ।  
असंस्थिता च गंगायै नमस्तस्यै नमो नमः ॥ ७ ॥

यादेवी भूतरूपेण भूतवादिषु संस्थिता ।  
असंस्थिता च गंगायै नमस्तस्यै नमो नमः ॥ ८ ॥

यादेवी सर्वरूपेण सर्ववादिषु संस्थिता ।  
असंस्थिता च गंगायै नमस्तस्यै नमो नमः ॥ ९ ॥

यस्यां जन्मास्यजगतो यस्याश्च स्थितिरप्ययः ।  
चक्षुरुन्मेषवत्तस्यै जहुजायै नमो नमः ॥ १० ॥

यादेवी विधृतिः सेतुः सर्वस्थाने नियच्छति ।  
असंभेदायवैतस्यै जह्नुजायै नमो नमः ॥ ११ ॥

मंगला मंगलानांया पावनानां च पावनी ।  
भुक्तिदा मुक्तिदा चास्यै जह्नुजायै नमो नमः ॥ १२ ॥

अंब ! त्वामाश्रयेवालः प्रसीदानुगृहाणमाम् ।  
पुनातु पादरजसा चैनमेनोनिधिजनम् ॥ १३ ॥

देहि मे वृत्तिनैश्चल्यं त्वत्पादसरसीरूहे ।  
विध्वंसय विजातीयांवृत्तिमत्यन्तदुर्भगाम् ॥ १४ ॥

अंब ! त्वं शरणं मम  
त्रिपथगे ! बाह्यार्थचिन्ताकुलं  
पादाग्रेप्रपतन्तमन्त-  
विधुरे मां पाहि मोहार्णवात् ।

वात्सल्यांबुनिधे ! सदैव  
मनसो व्यायामभूमिर्मम  
प्रत्यग्रह्य तवास्तु नित्य-  
मचलं नीरूपरूपं महत् ॥ १५ ॥

प्रातः सायं दिनमथनिशा माससंवत्सरौचे-  
त्येवंकालः प्रचलतिचलत्यायुरत्युग्रवेगम् ।  
क्षुद्रान् भोगान् त्यजतु भजतु श्रीपदं प्रेमतोऽन्तः  
स्वर्गंगायाः श्व इति मतिमान्मानवो मा ब्रवीतु ॥ १६ ॥



- यावच्छ्रद्धा रतिस्तावत्त्वत्त्वे संभवेचृष्णाम् ।  
 अत्यन्तावेशतोऽत्रैव नित्यशान्तिफलोदयः ॥ १७ ॥
- पण्डितस्त्वां न जानाति श्रद्धावात् वेत्ति तत्त्वतः ।  
 ब्रंभमीतिमनोज्ञस्य नोचेन्नतु स पण्डितः ॥ १८ ॥
- शब्दानुमानविपिने विपुले भ्रमद्भि-  
 नं प्राप्यतेऽव तवतत्त्व मरं हि तद्वै ।  
 श्रद्धैधितान्तरवबोधबृहत्प्रदीप-  
 प्रद्योतनैकसुलभं धिषणागृहान्ते ॥ १९ ॥
- अस्तीति भातीति भवत्प्रकाश-  
 मास्तिक्यबुद्ध्यांऽव करोमि साक्षात् ।  
 ततश्च सच्चित् सुखरूपिणि ! त्वा-  
 मभ्यर्थयेऽवेति भवांबुधेर्मां ॥ २० ॥
- गंगोत्तरीक्षेत्रविहारशीलां  
 गंगा मनंगारिशिरोविभूषाम् ।  
 सर्वात्मना त्वां प्रणतोऽस्मि नित्यं  
 सर्वात्मिकां त्वत्परताप्रसिद्ध्यै ॥ २१ ॥
- प्रसीद गंगे ! भगवन्त्यभीक्षणं  
 त्वत्प्रेमयाचेऽन्यदहं न याचे ।  
 त्वदंबुधारावदखण्डरूपं  
 प्रसीद भूयोऽपि नमोऽघ्रिपातैः ॥ २२ ॥
- गंगोत्तरीक्षेत्र मनुत्तमं श्री-  
 गोत्राधिपोत्तुंग शिरोऽवतंसः ।  
 पुण्यं महत्पूज्यतमञ्च साक्षात्-  
 दुत्पत्तिभूरस्तिसुरापगायाः ॥ २३ ॥

तत्रांबिकापरमिदं निवसन्नकार्षे  
 ॥ स्तोत्रं महार्हमहमंबिकयानियुक्तः ।

तत्पादयोरुपहतञ्च तदस्तु तस्याः  
 ॥ प्रीत्यै च शुभ्रलेघुमत्स्मितपोतकाय ॥ २४

गंगोत्तर्यामिह गिरि-  
 गुहावेशमनि त्वत्पदान्ते  
 पात्रेपीठे स्थिरमृजु कदा  
 संस्थितः सन् सुखेन ।

न्यस्तस्वांतस्त्वयि शिव तनो !  
 देवि ! कस्तूरिकाणां

संघर्षाश्मायित मिदं महं  
 ॥ विस्मरिष्यामि देहम् ॥ २५ ॥

इति पञ्चमः स्तवकः समाप्तः ।

\* \* \*